

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

**Центральноукраїнський державний
університет імені Володимира Винниченка**

Факультет психології та історії
Кафедра філософії та соціальних наук

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Завідувач кафедри

Харченко Ю.В.

« 28 » серпня 20 25 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

**«ЗАГАЛЬНІ ФІЗИКО-ГЕОГРАФІЧНІ
ЗАКОНОМІРНОСТІ ГЕОГРАФІЧНОЇ ОБОЛОНКИ
ЗЕМЛІ»**

Рівень вищої освіти: **другий (магістерський)**

Галузь знань: **A Освіта**

Спеціальність: **A4 Середня освіта (за предметними спеціальностями)**

Предметна спеціальність: **07 Географія**

Освітня програма: **«Середня освіта (Географія) та красзнавчо-туристична робота»**

Форма навчання: **денна**

2025-2026 навчальний рік

Робоча програма навчальної дисципліни **загальні фізико-географічні закономірності географічної оболонки Землі**

розроблена на основі освітньо-професійної програми **«Середня освіта (Географія) та краєзнавчо-туристична робота»**

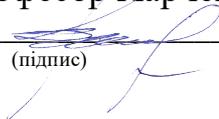
навчального плану підготовки здобувачів вищої освіти освітнього ступеня **другого (магістерського)** за спеціальністю **A4 Середня освіта**, предметною спеціальністю **07 Географія**

Розробники: **Онойко Юрій Юрійович**, кандидат географічних наук, доцент, доцент кафедри філософії та соціальних наук

Робочу програму обговорено та схвалено на засіданні кафедри філософії та соціальних наук

Протокол від «28» серпня 2025 року № 1

Завідувач кафедри, професор Харченко Ю.В.

(підпис) _____ (прізвище та ініціали)

Робоча програма навчальної дисципліни **загальні фізико-географічні закономірності географічної оболонки Землі** для студентів спеціальності **A4 Середня освіта**, предметної спеціальності **07 Географія** за другим (магістерським) рівнем вищої освіти. – ЦДУ імені В. Винниченка, 2025. – 18 с.

© Онойко Ю.Ю., 2025 рік

© ЦДУ імені В. Винниченка, 2025 рік

1. ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

1.1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, рівень вищої освіти	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 3	Галузь знань А Освіта	Нормативна	
Загальна кількість годин – 90	Спеціальність: А4 Середня освіта (за предметними спеціальностями) Предметна спеціальність: 07 Географія	Рік підготовки	
		1-й	
		Семестр	
		1-й	
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 2	Освітня програма: «Середня освіта (Географія) та краєзнавчо-туристична робота»	20 год.	
		Практичні	
		14 год.	
	Рівень вищої освіти: другий (магістерський)	Самостійна робота	
		56 год.	
		Вид контролю:	
		залік	

2.1. Мета та завдання навчальної дисципліни

Головною метою курсу є формування комплексного світогляду на природні процеси і явища, що відбуваються навколо, вивчення суті найважливіших законів і закономірностей будови та розвитку географічної (ландшафтної) оболонки, її ієрархічної структури, тісних і динамічних взаємозв'язків між окремими геокомпонентами та геокомплексами, формування та розвитку Землі як планети, навколосемного простору тощо.

Завдання вивчення дисципліни:

- **навчальні:** забезпечити засвоєння студентами необхідного обсягу теоретичних та прикладних знань щодо загальних фізико-географічних закономірностей географічної оболонки, а також інтеграцію знань, отриманих студентами під час вивчення окремих фізико-географічних дисциплін; формування уявлення про географічну оболонку як цілісну систему, оволодіння фундаментальними вихідними поняттями сучасного землезнавства;

- **методологічні:** оволодіння методологічним апаратом фізичної географії, принципами, методами, технологіями, засобами дослідження фізико-географічних об'єктів, розкриття фізико-географічних закономірностей;

- **дослідницькі:** формувати у студентів вміння самостійно проводити дослідження фізико-географічних об'єктів, природних комплексів, залучати до цього процесу учнів (зокрема в рамках роботи Малої академії наук учнівської молоді);

- **практичні:** пізнання закономірностей будови, динаміки і розвитку географічної (ландшафтної) оболонки для розробки системи оптимального управління процесами, що відбуваються у географічному середовищі, та раціональної організації природокористування; підготувати студентів до виконання обов'язків вчителя географії та організатора краєзнавчо-туристичної роботи, виробити вміння в доступній формі з використанням різних методів та технологій доносити інформацію до інших.

У результаті вивчення навчальної дисципліни «Загальні фізико-географічні закономірності географічної оболонки Землі» у студента мають бути сформовані такі **компетентності за освітньо-професійною програмою** «Середня освіта (Географія) та краєзнавчо-туристична робота» другого (магістерського) рівня вищої освіти (ЦДУ, 2025): **інтегральна компетентність** – здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі або проблеми в галузі середньої (у т.ч. профільної) освіти (за предметною спеціальністю А4.07 Середня освіта (Географія)) та вищої освіти, що передбачає застосування концептуальних методів освітніх наук, географічної науки, здійснення інновацій та/або проведення педагогічних досліджень за умови комплексності та невизначеності умов організації освітнього процесу.

загальні	Фахові
ЗК2 – здатність до абстрактного та критичного мислення, аналізу та синтезу; здатність виявляти та вирішувати проблеми у сфері професійної діяльності, бути критичним і самокритичним. ЗК6 – здатність застосовувати набуті знання у практичних ситуаціях, планувати та управляти освітньою діяльністю, забезпечувати та оцінювати якість виконуваних робіт; виявляти, ставити та вирішувати проблеми, приймати ефективні рішення у професійній діяльності, мотивувати людей до досягнення	ФК1 – здатність усвідомлювати та інтегрувати концептуальні природничо-географічні, суспільно-географічні, картографічні, психолого-педагогічні, краєзнавчо-туристичні знання та навички, орієнтуватися у світовому й національному географічному освітньо-науковому просторі з метою розширення й актуалізації географічних і психолого-педагогічних знань. ФК4 – здатність до поглиблення знань і вдосконалення предметної області природничої, антропогенної, суспільної географії, картографії та геоінформаційних технологій, методики навчання географії, організації краєзнавчо-туристичної діяльності, що включають новітні наукові здобутки у сфері професійної педагогічної діяльності, є основою для оригінального мислення, проведення досліджень та критичного осмислення професійних проблем.

<p>спільної мети, генерувати нові ідеї (креативність), приймати обґрунтовані рішення, адаптуватися та діяти в новій ситуації.</p>	<p>ФК9 – здатність розв’язувати географічні задачі та вправи, користуватися топографічними та географічними картами як джерелом інформації, аналізувати та інтерпретувати географічні дані, визначати взаємозв’язки між різними географічними фактами та пропонувати шляхи вирішення географічних проблем.</p> <p>ФК10 – здатність встановлювати та розкривати закономірності розвитку, функціонування та еволюції географічної оболонки Землі, ритмічні явища у географічній оболонці, зональних та азональних проявів, полярної асиметрії тощо.</p> <p>ФК17 – здатність формувати в учнів/студентів культуру академічної доброчесності та дотримуватися її принципів у професійній діяльності вчителя/викладача географії.</p>
---	---

Окрім вже зазначених компетентностей з ОП, вивчення дисципліни «Загальні фізико-географічні закономірності географічної оболонки Землі» забезпечує формування таких **додаткових компетентностей**:

- здатність аналізувати географічні об’єкти та природні ресурси світу, України та інших регіонів, порівнювати їх, метризувати, оцінювати;
- здатність застосовувати теоретико-методологічні знання про географічну (ландшафтну) оболонку у практичних ситуаціях, зокрема під час організації краєзнавчо-туристичної діяльності із учнями;
- здатність працювати з різноманітними джерелами інформації, самостійно здобувати знання, формулювати висновки;
- здатність провадити дослідницьку роботу у сфері оцінки та аналізу природних ресурсів;
- здатність аналізувати різноманітні фізико-географічні карти, формулювати при цьому висновки;
- здатність аналізувати рівень забруднення окремих геосфер Землі та геокомплексів, виявляти джерела забруднення, запобігати негативному впливові господарської діяльності на довкілля;
- здатність прогнозувати особливості розвитку ландшафтної оболонки в майбутньому, прогнозувати тенденції розвитку окремих кризових ситуацій, пов’язаних зі станом навколишнього природного середовища.

1.3. Очікувані програмні результати навчання:

Вивчення дисципліни «Загальні фізико-географічні закономірності географічної оболонки Землі» забезпечує досягнення таких **програмних результатів навчання за освітньо-професійною програмою** «Середня освіта (Географія) та краєзнавчо-туристична робота» другого (магістерського) рівня вищої освіти (ЦДУ, 2025):

ПРН1 – розуміє концептуальні засади та основні теоретико методологічні проблеми природничої, антропогенної, суспільної географії, картографії та геоінформаційних технологій, методики навчання географії в старшій (профільній) та вищій школі на рівні новітніх наукових здобутків.

ПРН2 – знає та застосовує поняттєво-концептуальний апарат географії, теоретичні й емпіричні досягнення психології, педагогіки та методики навчання географії, що дозволяє пов’язувати й порівнювати різні погляди на проблемні питання сучасної географії та освітнього процесу з географії, організувати дослідницьку роботу.

ПРН7 – пояснює основні природні явища, події, процеси, що відбуваються в різних сферах географічної оболонки; виявляє взаємозв’язки між компонентами географічної оболонки і процесами, що відбуваються з ними; володіє комплексним баченням природних

явищ і процесів.

ПРН10 – обирає форми та методи організації освітнього процесу з орієнтацією на світовий і національний рівень, володіє вміннями працювати в глобальному інформаційному середовищі за фахом, підбирати спеціальну літературу та картографічні твори.

ПРН11 – демонструє володіння спеціалізованими вміннями та навичками розв'язання проблем сучасної географічної науки, педагогіки, методики навчання географії, які є необхідними для проведення наукових досліджень, провадження інноваційної наукової та педагогічної діяльності.

ПРН12 – здійснює відбір, аналіз, представлення і поширення географічної інформації, використовуючи різноманітні письмові, усні та візуальні засоби, картографічні методи, інформаційно комунікаційні технології.

ПРН14 – розв'язує географічні задачі та вправи, користується топографічними та географічними картами як джерелом інформації, аналізує та інтерпретує географічні дані, визначає взаємозв'язки між різними географічними фактами та пропонує шляхи вирішення географічних проблем.

ПРН19 – демонструє дотримання культури академічної доброчесності у власній діяльності та вміння формувати її в учнів/студентів.

Деталізація результатів навчання за навчальною дисципліною «Загальні фізико-географічні закономірності географічної оболонки Землі».

Студенти повинні знати:

- загальні особливості структури Всесвіту, хімічного складу та густини його речовини;
- докази розширення (нестационарності) Всесвіту;
- особливості еволюції Всесвіту та Сонячної системи;
- загальні риси будови планет Сонячної системи;
- найважливіші гіпотези формування Землі як планети та виникнення життя на ній;
- види фізичних полів Землі та їх вплив на процеси, що відбуваються в ландшафтній оболонці;
- види космічного впливу на Землю;
- типи сонячно-земних зв'язків;
- будову магнітосфери Землі, характерні особливості магнітного поля;
- закономірні зміни фігури та рухів Землі і їх наслідки для еволюції ландшафтної оболонки;
- види ендогенних та екзогенних джерел енергії ландшафтної оболонки;
- форми енергії в ландшафтній оболонці;
- розподіл сонячної енергії в тропосфері; види сонячної радіації;
- загальні закономірності трансформації та переносу енергії речовини в межах ландшафтної оболонки;
- загальні особливості речовинного складу ландшафтної оболонки;
- речовинний та елементний склад окремих геосфер ландшафтної оболонки;
- загальні особливості динаміки речовини та енергії в ландшафтній оболонці;
- зміст поняття «кругообіг» в географії, його загальні закономірності;
- закономірності геокомпонентних та геокомплексних кругообігів в ландшафтній оболонці;
- поняття ритмічності в географії, особливості прояву ритміки в динаміці географічних процесів;
- фактори, які обумовлюють ритмічність географічних процесів;
- закономірності ритмічних процесів, які відбуваються в ландшафтній оболонці;
- основні типи рухів у ландшафтній оболонці;

- поняття «балансу» в географії, «гомеостазис» геосистем;
- просторові закономірності формування радіаційного та теплового балансу в ландшафтній оболонці.
- взаємозв'язок радіаційного та теплового балансів Землі;
- зміст поняття «географічна зональність», історія формування знань про поясно-зональні структури Землі;
- особливості вертикальної ярусності ландшафтної оболонки;
- загальні закономірності розташування материків, особливості прояву асиметричності ландшафтної оболонки;
- фактори та закономірності формування поясно-зональних структур Землі.
- різноманіття прояву поясно-зональних структур суходолу;
- фактори формування та закономірності прояву висотної ландшафтної зональності, схилова мікрозональність.
- інтразональність та азональність в ландшафтній оболонці.
- закономірності прояву екстразональності, провінційності та секторності.
- циркумконтинентальні та циркумокеанічні структури Землі;
- специфіка зональності вод океану, широтна та глибинна зональність Світового океану;
- особливості прояву висотної ландшафтної зональності, інтразональності, азональності, секторності та провінційності на території України.

Студенти повинні вміти:

- наводити докази розширення Всесвіту;
- порівнювати ендогенні та екзогенні джерела енергії ландшафтної оболонки;
- характеризувати речовинний та елементний склад ландшафтної оболонки та окремих її складових;
- розкривати загальні закономірності кругообігів речовини та енергії в ландшафтній оболонці;
- складати рівняння радіаційного та теплового балансів Землі;
- виявляти загальні закономірності формування поясно-зональних структур Землі;
- аналізувати, узагальнювати, систематизувати теоретичний матеріал;
- порівнювати, оцінювати, формулювати висновки на основі здобутих знань;
- правильно оперувати основними поняттями і термінами;
- використовувати різні джерела знань для отримання нової інформації;
- готувати наукові доповіді, реферати з навчальної проблематики;
- брати участь в наукових дискусіях, аргументовано відстоювати власну точку зору.

Міжпредметні зв'язки

З метою успішного оволодіння матеріалом навчального курсу «Загальні фізико-географічні закономірності географічної оболонки Землі» студент повинен мати ґрунтовні знання з таких предметів: геології і геоморфології, метеорології та кліматології, гідрології, біогеографії, географії ґрунтів, загального землезнавства, фізичної географії України, фізичної географії материків і океанів, астрономії, фізики та хімії, біології та ін.

2. Програма навчальної дисципліни ВСТУП

Навчальна дисципліна «Загальні фізико-географічні закономірності географічної оболонки Землі» належить до комплексних фізико-географічних наукових напрямків та фактично є продовженням курсу «Загальне землезнавство». З цього і випливає надзвичайно важлива роль даного курсу у професійній підготовці майбутнього вчителя географії.

Курс розрахований на студентів, які навчаються за спеціальністю А4 Середня освіта, предметною спеціальністю 07 Географія другого (магістерського) рівня вищої освіти і викладається на першому році навчання.

Лекційний курс навчальної дисципліни спрямований на вирішення таких завдань: інтеграція знань, отриманих студентами під час вивчення окремих фізико-географічних дисциплін; ознайомлення студентів із закономірностями космічного впливу на Землю, особливостями будови Всесвіту, формуванням Землі як планети та життя на ній, впливом фізичних полів Землі на процеси в ландшафтній оболонці, різноманіттям речовини та енергії, динамічними рухами, які відбуваються в межах ландшафтної оболонки, особливостями поясно-зональної організації ландшафтної оболонки; формування уявлень про ландшафтну оболонку як цілісну систему; оволодіння фундаментальними вихідними поняттями сучасного землезнавства; пізнання закономірностей будови, динаміки і розвитку ландшафтної оболонки для розробки системи оптимального управління процесами, що відбуваються у географічному середовищі, та раціональної організації природокористування та ін.

Практичні заняття розраховані на закріплення теоретичних знань, отриманих студентами під час прослуховування лекційного курсу, узагальнення отриманої інформації, успішному застосуванню отриманих знань з навчального курсу «Загальні фізико-географічні закономірності географічної оболонки Землі» на практиці. Навики, набуті на практичних заняттях, використовуються студентами при проходженні навчальних та виробничих практик, написанні курсових та магістерських робіт.

Програмою також передбачено самостійне опрацювання деяких тем з курсу, а також написання рефератів, підготовка доповідей. В світлі вимог до подальшого розширення і поглиблення самостійної роботи, розроблені автором питання та теми для самостійного опрацювання допоможуть студентам розширити свої знання.

Змістовний розділ №1

Земля в космічному просторі.

Особливості формування Землі та ландшафтної оболонки

Тема 1. Закономірності космічного впливу на Землю.

Загальні особливості структури Всесвіту, хімічного складу та густини його речовини. Явище розширення (нестационарності) Всесвіту та його докази. Особливості еволюції Всесвіту та Сонячної системи. Загальні риси будови планет Сонячної системи. Земля як планета. Формування Землі та виникнення життя на ній. Фізичні поля Землі та їх вплив на процеси, що відбуваються в ландшафтній оболонці. Види космічного впливу на Землю. Типи сонячно-земних зв'язків. Сонячна активність, зміни сонячної активності та найважливіші геофізичні процеси, які знаходяться в залежності від цих змін. Магнітосфера як специфічна оболонка земної кулі. Магнітне поле Землі та його характерні особливості. Закономірні зміни фігури та рухів Землі і їх наслідки для еволюції ландшафтної оболонки.

Тема 2. Формування Землі як планети та виникнення життя на ній.

Основні гіпотези щодо формування Землі як планети: аргументи «за» і «проти». Теорії виникнення життя на Землі. Теологічна гіпотеза та ставлення до неї в науковому світі. Теорія «панспермії». Наукова теорія Опаріна: особливості виникнення органічної речовини у водному середовищі Землі. Інші гіпотези виникнення життя.

Тема 3. Різноманіття речовини та енергії в ландшафтній оболонці.

Ендогенні джерела енергії ландшафтної оболонки. Екзогенні джерела енергії ландшафтної оболонки. Форми енергії в ландшафтній оболонці. Розподіл сонячної енергії в тропосфері. Види сонячної радіації. Загальні закономірності трансформації та переносу енергії і речовини в межах ландшафтної оболонки. Порівняльна характеристика «земної» речовини та «космічної». Загальні особливості речовинного складу ландшафтної оболонки. Речовинний та елементний склад окремих геосфер ландшафтної оболонки (літосфери, земної кори, педосфери, атмосфери, тропосфери, гідросфери, живої речовини).

Змістовний розділ №2 Динаміка ландшафтної оболонки. Різноманіття поясно-зональних структур Землі

Тема 4. Геокомпонентні та геокомплексні кругообіги в ландшафтній оболонці.

Загальні особливості динаміки речовини та енергії в ландшафтній оболонці. Поняття «кругообігу» в географії, його загальні закономірності. Геокомпонентні та геокомплексні кругообіги в ландшафтній оболонці. Атмосферний кругообіг. Термодинамічні системи циркуляції речовини та енергії в атмосфері. Загальні закономірності циркуляції атмосфери. Кругообіг води. Материкова, океанічна та атмосферна ланки кругообігу води в ландшафтній оболонці. Загальні закономірності циркуляції Світового океану. Кругообіги мінеральної речовини ландшафтної оболонки. Літосферний кругообіг. Кругообіги органічної речовини ландшафтної оболонки. Біологічний кругообіг. Загальні закономірності біогеохімічного кругообігу речовини та енергії в ландшафтній оболонці.

Тема 5. Ритмічні процеси в ландшафтній оболонці.

Поняття ритмічності в географії. Прояв ритміки в динаміці географічних процесів. Фактори, які обумовлюють ритмічність географічних процесів. Геокомпонентна ритміка в ландшафтній оболонці: загальна характеристика. Ритміка в метеорологічних та кліматичних явищах. Ритміка в геолого-геоморфологічних процесах. Прояв ритміки в гідрологічних процесах. Ритмічні явища в біогеографічних процесах. Геокомплексна ритміка в ландшафтній оболонці. Взаємозв'язок геокомпонентної та геокомплексної ритміки.

Тема 6. Баланс речовини та енергії в ландшафтній оболонці.

Основні типи рухів у ландшафтній оболонці. Поняття балансу в географії. Гомеостазис геосистем. Радіаційний баланс Землі. Рівняння радіаційного балансу та характеристика його складових. Просторові закономірності формування радіаційного балансу в ландшафтній оболонці. Тепловий баланс Землі. Рівняння теплового балансу та характеристика його складових. Просторові закономірності формування теплового балансу в ландшафтній оболонці. Взаємозв'язок радіаційного та теплового балансів Землі.

Тема 7. Різноманіття поясно-зональних структур Землі. Висотна ландшафтна поясність.

Фактори формування та закономірності прояву висотної ландшафтної зональності. Схилова мікрозональність. Інтразональність та аazonальність в ландшафтній оболонці. Закономірності прояву екстразональності, провінційності та секторності. Циркумконтинентальні та циркумокеанічні структури Землі. Специфіка зональності вод океану. Широтна та глибинна зональність Світового океану. Особливості прояву висотної ландшафтної зональності, інтразональності, аazonальності, секторності та провінційності на території України.

3. Структура навчальної дисципліни (денна форма навчання)

Назви змістовних модулів і тем	Кількість годин					
	усього	у тому числі				
		лк.	пр.	лаб.	інд.	с.р.
1	2	3	4	5	6	7
Змістовний розділ №1. Земля в космічному просторі. Особливості формування Землі та ландшафтної оболонки						
Тема 1. Закономірності космічного впливу на Землю	10	2	2	-	-	6
Тема 2. Формування Землі як планети та виникнення життя на ній	8	2	2			4
Тема 3. Різноманіття речовини та енергії в ландшафтній оболонці	10	2	2			6
Разом за змістовним розділом 1	28	6	6	-	-	16
Змістовний модуль №2. Динаміка ландшафтної оболонки. Різноманіття поясно-зональних структур Землі						
Тема 4. Геокомпонентні та геокомплексні кругообіги в ландшафтній оболонці	10	2	2	-	-	6
Тема 5. Ритмічні процеси в ландшафтній оболонці	11	2	1			8
Тема 6. Баланс речовини та енергії в ландшафтній оболонці	9	2	1	-	-	6
Тема 7. Різноманіття поясно-зональних структур Землі. Географічні пояси та природні зони	9	2	1	-	-	6
Тема 8. Фактори формування та закономірності прояву висотної ландшафтної зональності	9	2	1			6
Тема 9. Порушення зональної структури ландшафтної оболонки. Циркумконтинентальні та циркумокеанічні структури Землі	7	2	1	-	-	4
Тема 10. Специфіка зональності вод океану. Широтна та глибинна зональність Світового океану	7	2	1			4
Разом за змістовним модулем 2	62	14	8	-	-	40
Усього годин	90	20	14	-	-	56

4. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

4.1. Теми лекційних занять

4.1.1. Денна форма навчання

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1.	Закономірності космічного впливу на Землю	2
2.	Формування Землі як планети та виникнення життя на ній	2

3.	Різноманіття речовини та енергії в ландшафтній оболонці	2
Разом за змістовним розділом 1		6
4.	Геокомпонентні та геокомплексні кругообіги в ландшафтній оболонці	2
5.	Ритмічні процеси в ландшафтній оболонці	2
6.	Баланс речовини та енергії в ландшафтній оболонці	2
7.	Різноманіття поясно-зональних структур Землі. Географічні пояси та природні зони	2
8.	Фактори формування та закономірності прояву висотної ландшафтної зональності	2
9.	Порушення зональної структури ландшафтної оболонки. Циркумконтинентальні та циркумокеанічні структури Землі	2
10.	Специфіка зональності вод океану. Широтна та глибинна зональність Світового океану	2
Разом за змістовним розділом 2		14
Всього		20

4.2. Теми практичних занять

4.2.1. Денна форма навчання

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
Змістовний розділ №1. Земля в космічному просторі. Особливості формування Землі та ландшафтної оболонки		
1.	Закономірності космічного впливу на Землю	2
2.	Формування Землі як планети та виникнення життя на ній	2
3.	Різноманіття речовини та енергії в ландшафтній оболонці	2
Разом за змістовним розділом 1		6
Змістовний модуль №2. Динаміка ландшафтної оболонки. Різноманіття поясно-зональних структур Землі		
4.	Геокомпонентні та геокомплексні кругообіги в ландшафтній оболонці	2
5.	Ритмічні процеси в ландшафтній оболонці	1
6.	Баланс речовини та енергії в ландшафтній оболонці	1
7.	Різноманіття поясно-зональних структур Землі. Географічні пояси та природні зони	1
8.	Фактори формування та закономірності прояву висотної ландшафтної зональності	1
9.	Порушення зональної структури ландшафтної оболонки. Циркумконтинентальні та циркумокеанічні структури Землі	1
10.	Специфіка зональності вод океану. Широтна та глибинна зональність Світового океану	1
Разом за змістовним розділом 2		8
Всього		14

4.3. Самостійна робота

4.3.1. Денна форма навчання

№ з/п	Назва теми	Кількість Годин
Змістовний розділ №1. Земля в космічному просторі.		

Особливості формування Землі та ландшафтної оболонки		
1.	Всесвіт: будова, зміни та головні риси впливу на Землю	6
2.	Закономірні зміни впливу фізичних полів на процеси, що відбуваються в ландшафтній оболонці	4
3.	Географічний простір Землі	6
Разом за змістовним розділом 1		16
Змістовний модуль №2. Динаміка ландшафтної оболонки. Різноманіття поясно-зональних структур Землі		
4.	Наближення поглядів щодо фігури Землі	6
5.	Рухи Землі та їх географічні наслідки	8
6.	Географічний простір Землі	6
7.	Поверхнева та глибинна диференціація вод Світового океану	6
8.	Інтразональність та провінційність в географічній оболонці, поняття про азональність та екстразональність	6
9.	Висотна ландшафтна поясність	4
10.	Катастрофи в історії розвитку Землі	4
Разом за змістовним розділом 2		40
Всього годин		56

4.4. Індивідуальні завдання

Реферати з курсу «Загальні фізико-географічні закономірності географічної оболонки Землі»

1. Особливості будови, розвитку та хімічного складу Всесвіту.
2. Докази розширення Всесвіту.
3. Загальні риси будови планет Сонячної системи.
4. Типи сонячно-земних зв'язків.
5. Магнітне поле Землі та його характерні особливості.
6. Закономірні зміни фігури та рухів Землі і їх наслідки для еволюції ландшафтної оболонки.
7. Порівняльна характеристика «земної» речовини та «космічної».
8. Фізичні поля Землі, їх параметри та вплив на природні процеси і явища.
9. Джерела та форми надходження енергії в ландшафтну оболонку.
10. Гіпотези формування Землі як планети.
11. Гіпотези виникнення життя на Землі.
12. Речовинний та елементний склад окремих геосфер ландшафтної оболонки (літосфери, земної кори, педосфери, атмосфери, тропосфери, гідросфери, живої речовини).
13. Загальні закономірності циркуляції атмосфери.
14. Загальні закономірності циркуляції Світового океану.
15. Кругообіги мінеральної речовини ландшафтної оболонки. Літосферний кругообіг.
16. Кругообіги органічної речовини ландшафтної оболонки. Біологічний кругообіг.
17. Загальні закономірності біогеохімічного кругообігу речовини та енергії в ландшафтній оболонці.
18. Прояв ритміки в гідрологічних процесах.
19. Ритмічні явища в біогеографічних процесах.
20. Ритміка в геолого-геоморфологічних процесах.
21. Ритміка в метеорологічних та кліматичних явищах.
22. Ритмічні явища в процесі еволюції ландшафтів.
23. Гомеостазис геосистем.

24. Основні типи рухів у ландшафтній оболонці.
25. Історія формування знань про поясно-зональні структури Землі.
26. Загальні закономірності розташування материків. Асиметричність ландшафтної оболонки.
27. Розташування географічних поясів та природних зон на ідеальному (гіпотетичному) материку.
28. Різноманіття прояву поясно-зональних структур суходолу.
29. Закономірності прояву висотної зональності та схилової мікрозональності.
30. Типи структур висотної зональності на Землі.
31. Періодична система географічної зональності.
32. Глибинна зональність Світового океану.
33. Особливості прояву ізостатичної рівноваги в ландшафтній оболонці.

4.5. Форми та методи навчання

Під час вивчення дисципліни «Загальні фізико-географічні закономірності географічної оболонки Землі» передбачено комплексне використання різноманітних методів організації і здійснення навчально-пізнавальної діяльності студентів та методів стимулювання і мотивації їх навчання, що сприяє розвитку творчих засад особистості майбутнього фахівця, з урахуванням індивідуальних особливостей учасників освітнього процесу.

З метою формування професійних компетентностей широко впроваджуються інноваційні методи навчання. Це – комп'ютерна підтримка освітнього процесу, зокрема конференцій у Google Meet, тестування в Classtime, виконання завдань у Google Classroom. Впроваджуються інтерактивні методи навчання (ситуативне моделювання, опрацювання дискусійних питань, кейс-метод, мозковий штурм тощо).

Із метою забезпечення максимального засвоєння студентами матеріалу курсу використовуються наступні методи організації та здійснення навчально-пізнавальної діяльності: розповідь, пояснення, лекція, демонстрація, ілюстрація, практичні роботи, самостійна робота з різними джерелами інформації, робота з картами, підготовка повідомлень, рефератів, встановлення причинно-наслідкових зв'язків та географічних закономірностей.

Для стимулювання і мотивації навчально-пізнавальної діяльності студентів застосовуються наступні методи: метод проблемного викладу матеріалу; моделювання життєвих ситуацій; метод опори на життєвий досвід; навчальної дискусії, мозковий штурм тощо.

Для контролю й самоконтролю ефективності навчально-пізнавальної діяльності студентів використовуються методи усного та письмового контролю, самоконтролю та взаємоконтролю, рецензування відповідей.

4.6. Засоби діагностики результатів навчання здобувачів освіти.

Порядок та критерії виставлення балів

Контрольні заходи здійснюються з дотриманням вимог об'єктивності, індивідуального підходу, системності, всебічності.

Засобами оцінювання та методами демонстрування результатів навчання з дисципліни є:

- тести;
- практичні роботи;
- реферати;
- студентські презентації;
- завдання на лабораторному обладнанні, реальних об'єктах тощо;
- інші види індивідуальних та групових завдань.

Оцінювання якості знань студентів, в умовах організації навчального процесу за кредитно-трансферною системою здійснюється шляхом поточного та підсумкового (семестрового) контролю за 100-бальною шкалою оцінювання, шкалою ECTS та національною шкалою оцінювання.

4.6.1. Поточний контроль

Завданням поточного контролю є перевірка розуміння та засвоєння певної частини учбового матеріалу, рівня сформованості навичок, умінь самостійно опрацювати навчальний матеріал, здатності осмислити зміст теми.

Поточний контроль реалізується у формі фронтального та індивідуального усного опитування, письмового опитування, перевірки практичних робіт, перевірки конспектів (тез), захист повідомлень, рефератів, тестування, контрольна робота тощо.

Форми участі студентів у навчальному процесі, які підлягають поточному контролю:

- виступ з основного питання;
- усна доповідь;
- доповнення, запитання до того, хто відповідає, рецензія на виступ;
- участь у дискусіях, інтерактивних формах організації заняття;
- аналіз джерельної та монографічної літератури;
- письмові завдання (тестові, контрольні, творчі роботи, реферати тощо);
- самостійне опрацювання тем;
- підготовка тез, конспектів навчальних або наукових текстів;
- систематичність роботи на практичних заняттях, активність під час обговорення питань.

При оцінювання знань і вмінь студентів враховується:

- ступінь сформованості загальних та фахових компетентностей, досягнення програмних результатів навчання, визначених ОПП «Середня освіта (Географія) та краснавчо-туристична робота» і даною програмою дисципліни;
- ступінь опанування теоретичними знаннями з курсу «Загальні фізико-географічні закономірності географічної оболонки Землі»;
- рівень осмислення студентами здобутих знань;
- повнота розкриття головних понять, точність застосування наукових термінів;
- правильність виконання практичних завдань;
- оволодіння вміннями і навичками правильно і ефективно застосовувати отримані знання на практиці, зокрема в природоохоронній діяльності;
- ступінь розвитку в студентів творчого мислення, сформованість наукового світогляду та екологічної культури.

Максимальний бал за повну, вичерпну відповідь в усній або письмовій формі під час практичного заняття – 3 бали:

- **3 б.** ставиться, коли студент повністю засвоїв теоретичний матеріал, логічно викладає його, пов'язуючи з вивченим раніше, бачить міжпредметні зв'язки, наводить аргументи, робить посилання на потрібну літературу. Обов'язковим є ознайомлення з додатковою літературою, її опрацювання і використання під час розкриття питання. Студент робить висновки, висловлює гіпотези, дискутує.
- **2 б.** ставиться, коли студент засвоїв теоретичний матеріал, вільно викладає його, наводить приклади, однак є незначні проблеми з усвідомленням системних зв'язків, коментарем теоретичного матеріалу. Не завжди дотримується логіки викладу, припускається незначних помилок чи неточностей.
- **1 б.** одержує студент, який невпевнено переказує матеріал, не завжди вправно ілюструючи його. Під час відповіді потребує допомоги, допускається помилок;
- **0,5 б.** ставиться студентові, який робить вдаль доповнення, виправляє неточності, однак при цьому індивідуально не виступає з окремих питань.

Виконання практичних завдань та захист лабораторної (практичної) роботи оцінюється максимум в 3 бали, при цьому максимальну кількість балів отримує студент, який вчасно, бездоганно і охайно виконав всі завдання. 2 бали – отримує студент, який мав певні труднощі

при виконання поставлених завдань, але зміг їх успішно подолати. 1 бал – ставиться студентові, який не зміг вчасно виконати всі практичні завдання роботи і не виявив при цьому самостійності у їх виконанні.

Підготовка та захист реферативної роботи оцінюється максимум в 5 балів (при цьому враховується її зміст, оформлення, захист, анотація).

в 5 б. – оцінюється бездоганно структурована робота, яка містить оформлені відповідно до вимог *титульний аркуш, зміст, перелік умовних позначень* (за необхідності), *вступ, основну частину, висновки, список використаних джерел, додатки* (за необхідності), анотацію. Студент виявляє абсолютну грамотність у мовному оформленні: роботу написано з дотриманням вимог наукового стилю, без орфографічних, пунктуаційних, граматичних, лексичних помилок. Цитування коректне, оформлене відповідно до правил. У роботах з історичних мовних дисциплін враховується культура передачі тексту засобами сучасної графіки з використанням необхідних елементів старої графічної системи: не допускається жодного відхилення. Захист роботи демонструє вільне володіння матеріалом, уміння відповідати на питання з теми, відстоювати власні позиції, опираючись на результати дослідження.

4 б. – виставляється за самостійну, добре структуровану роботу, яка містить усі компоненти, продиктовані матеріалом дослідження. Усі етапи роботи виконано як в роботі на «відмінно», але при цьому трапляються одиничні помилки. Усі компоненти роботи, які оформляються за зразком чи розробленими моделями (список літератури, титульний аркуш, додатки, а також цитування), не повинні містити жодної помилки. Студент виявляє мовленнєву грамотність, дотримуючись вимог наукового викладу, правил орфографії та пунктуації, виявляючи багатство мовлення на всіх мовних рівнях. Можливі одиничні не грубі помилки. На захисті студент вільно викладає результати дослідження, в основному впевнено відповідає на питання, помиляючись у несуттєвих моментах. Намагається відстоювати свою позицію. Оформлення роботи відповідає вимогам, бездоганно оформляються компоненти за абсолютним зразком (титульний аркуш, список літератури). Захист роботи показує орієнтацію студента в літературі з проблеми, здатність представити самостійно зібраний матеріал і висновки його дослідження. Але на питання відповідає невпевнено чи нечітко, інколи виникають труднощі із використанням понятійного апарату.

3 б. – виставляється за самостійно написану роботу, в якій витримано структуру, описано достатню кількість доступної літератури, зроблено висновки. Автор формулює мету і завдання, хоч не завжди робить це чітко й виразно, але при цьому виклад відповідає їм. Студент виявляє ознайомлення з основною літературою, хоч посилання на неї робить одиничні. Деінде спостерігається реферування чи навіть неформлене цитуванням переписування.

За зразком правильно оформляє титульний аркуш, а в списку літератури припускається неточностей (не більше 3 у сумі). Додатки є, але не в усьому відповідають правилам (наприклад, таблиці не мають назв).

Мовленнєва грамотність достатня, але фіксується відхилення від наукового стилю при намаганні дати самостійно опис мовної одиниці, можливі орфографічні й пунктуаційні помилки в типових правописних позиціях, не виявляється багатство мовлення, а тому можливі тавтологія, плеоназми, вживання слів у невласливих значеннях. На захисті студент користується записами, які в основному показують його обізнаність з теми, але при цьому він губиться, відповідаючи на питання, намагається навести приклади, а не їх власну інтерпретацію.

2 б. – свідчить про первісне опрацювання теми: зібрано мінімум матеріалу, студент уявляє про що треба писати і реферативно передає теоретичні відомості. При цьому мовний матеріал не аналізує, а підставляє під відомі твердження. Самостійності у викладі практично немає. Структурно робота незграбна, може мати не всі необхідні компоненти.

Мовленнєве оформлення в самостійних фрагментах примітивне, з великою кількістю помилок. Захист показує, що студент має загальне уявлення з проблеми, яке намагається донести до слухачів при виступі.

1,0 б. – виставляється за роботу, написану на основі єдиного джерела, яке формує найзагальніше розуміння проблеми. Студент реферує матеріал, не виділяючи цитат (списує частини монографії чи статті), робить примітивні висновки. Але виступає перед аудиторією, невпевнено переказуючи прочитаний текст. Мовленнєве оформлення несамотійне, можуть бути помилки.

4.6.2. Контроль засвоєння окремих змістовних розділів

Форми проведення контролю засвоєння окремих змістовних розділів під час вивчення дисципліни «Загальні фізико-географічні закономірності географічної оболонки Землі»:

- комплексна письмова контрольна робота;
- комплексне тестування.

За комплексне тестування чи письмову контрольну роботу студенти максимум можуть отримати 15 балів. Контрольна робота містить в собі як питання теоретичного характеру, так і практичні завдання та завдання на знання номенклатури з вивчених тем.

4.6.3. Підсумковий (семестровий) контроль

Завданням підсумкового контролю є перевірка розуміння студентом програмного матеріалу в цілому, логіки та взаємозв'язків між окремими розділами, здатності творчого використання накопичених знань, уміння сформулювати своє ставлення до певної проблеми навчальної дисципліни тощо.

З дисципліни «Загальні фізико-географічні закономірності географічної оболонки Землі» передбачена така форма семестрового контролю, як залік у кінці семестру.

4.8. Схема нарахування балів, які отримують студенти

з дисципліни «Загальні фізико-географічні закономірності географічної оболонки Землі» за такої форми підсумкового контролю як залік

Поточне тестування та самостійна робота										КР1	КР2	Су ма
Змістовний розділ 1			Змістовний розділ 2									
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9	T10	15	15	100
7	7	7	7	7	7	7	7	7	7			
Бали за розділ 1			Бали за розділ 2									
21			49									

T1, T2 ... T12 – теми змістовних розділів. КР1, КР2 – контрольні роботи.

Шкали оцінювання: 100-бальна, ECTS та національна

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	Зараховано
82-89	B	добре	
74-81	C		
64-73	D		
60-63	E	задовільно	не зараховано з можливістю повторного складання
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

5. Навчально-методичне забезпечення

1. Навчальна програма дисципліни.
2. Робоча програма дисципліни.
4. Силабус дисципліни.
5. Тексти лекцій та практичних робіт.
6. Мультимедійні презентації окремих тем навчального курсу.

Рекомендовані джерела інформації Базові джерела

1. Багров М.В. Землезнавство / М.В. Багров, В.О. Боков, І.Г. Черваньов. – К.: Либідь, 2000. – 463 с.
2. Вальчук-Оркуша О.М. Загальне землезнавство. Гідрологія / О.М. Вальчук-Оркуша. – Вінниця: Едельвейс, 2010. – 267 с.
3. Воловик В. М. Загальне землезнавство: практикум (літосфера, біосфера, географічна оболонка, розвиток географічної науки): навчальний посібник / В.М. Воловик. – Вінниця: ВДПУ ім. М. Коцюбинського, 2007. – 144 с.
4. Волошин І.І. Загальне землезнавство: навчальний посібник для вузів / І.І. Волошин. – Ніжин: Видавництво Ніжинського педагогічного університету імені М. Гоголя, 2002. – 294 с.
5. Волошин І.І. Загальне землезнавство: практикум / І.І. Волошин, А.С. Уварова. – К.: Видавництво НПУ імені М.П. Драгоманова, 2000. – 238 с.
6. Дзюбайло А.Г. Загальне землезнавство: підручник / А.Г. Дзюбайло, С.С. Монастирська, М.Р. Досвідчинська. – Дрогобич: Редакційно-видавничий відділ Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, 2013. – 246 с.
7. Коротун І.М. Загальне землезнавство: навч. посібник / І.М. Коротун. – Рівне, ДІВА, 2013. – 308с.
8. Лясота О.Л. Словник термінів загального землезнавства / О.Л. Лясота, Д.Н. Плахтій. – Кам'янець-Подільський, «ПП «Медобори-2006», 2011. – 144 с.
9. Мельнійчук М.М. Загальне землезнавство: методичні рекомендації до практичних занять / М.М. Мельнійчук, Ю.В. Білецький. – Луцьк: Волинський національний університет імені Лесі Українки, 2010. – 112 с.
10. Мольчак Я.О. Загальне землезнавство / Я.О. Мольчак, Л.В. Ільїн. Луцьк: «Вежа», 2015. – 232с.
11. Олійник Я.З. Загальне землезнавство / Я.З. Олійник, Р.Л. Федорищак, П.Т. Шищенко. – К.: Знання-Прес, 2003. – 247 с.
12. Рельєф України: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / за ред. В.В. Стецюка. – К.: Видавничий дім «Слово», 2010. – 688 с.
13. Савчук, Р.І. Загальне землезнавство з основами краєзнавства: практикум / Р. І. Савчук. – Суми: Університетська книга, 2015. – 184 с.
14. Топчієв О.Г. Методологічні засади географії: підручник / О.Г. Топчієв, Д.С. Мальчикова, І.О. Пилипенко, В.В. Яворська. – Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2020. – 366 с.
15. Топчієв О.Г. Предметна область географії та її сучасні трансформації / О.Г. Топчієв // Укр. геогр. журн. – 2016. – №1. – С. 64-69.

Додаткові джерела

1. Sumners C. An Earthling's guide to Mars: Plan tomorrow's Mars vacation today / C. Sumners, P. Rawlings. – New York: McGraw -Hill, 1999. –144 p.
2. Голубець М.А. Середовищезнавство – в географічну науку / М.А. Голубець // Укр. геогр. журн. – 2015. – №2. – С. 10-15.
3. Гукалова І.В. Вступ до фаху: географія і суспільство / І.В. Гукалова, Д.С. Мальчикова. – Херсон: ОЛДІ Плюс, 2015. – 268 с.

4. Климишин І.А. Астрономія / І.А. Климишин. – Львів: Світ, 1993. – 384 с.
5. Рудько Г.І. Землеологія. Еколого-ресурсна безпека Землі / Г.І. Рудько, О. Адаменко. – К.: Академпрес, 2009. – 512 с.
6. Федорищак Р.П. Загальне землезнавство / Р.П. Федорищак. – К.: Вища шк., 1995. – 224 с.

Електронні джерела інформації

1. Національний атлас України [електронна версія]. – Режим доступу: <http://wdc.org.ua/atlas/>

6. ПОЛІТИКА ЩОДО АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ

Політика щодо академічної доброчесності формується на основі дотримання принципів академічної доброчесності відповідно до Законів України «Про освіту», «Про вищу освіту», «Про наукову і науково-технічну діяльність», «Про авторське право і суміжні права», «Про видавничу справу», з урахуванням норм Положення «Про академічну свободу та академічну доброчесність в Центральноукраїнському державному педагогічному університеті імені Володимира Винниченка» (затверджене вченою радою, протокол №2 від 30.09.2019; №10 від 07.02.2022).

Під час вивчення дисципліни «Загальні фізико-географічні закономірності географічної оболонки Землі» студенти мають регулярно відвідувати навчальні заняття згідно затвердженого розкладу або ж документально підтвердити важливу причину своєї відсутності (медична довідка, довідка з військомату, лист-клопотання щодо участі у певних культурно-масових, наукових, спортивних заходах тощо).

В процесі навчання студенти мають дотримуватись принципів академічної доброчесності та загальноприйнятих норм етичної поведінки: зокрема не допускається з боку студентів списування, надання завідомо неправдивої інформації, фабрикація та фальсифікація даних, академічний плагіат та самоплагіат, несвоєчасне виконання чітко поставленого завдання, пропонування хабара викладачу, користування мобільним телефоном під час занять різної форми, а також іншими гаджетами під час контрольних заходів перевірки знань. Співпраця студента із іншими учасниками навчального процесу (викладачами, студентами, працівниками навчальних лабораторій, деканату, бібліотеки та ін.) має базуватись на принципах поваги, партнерства та взаємодопомоги, відповідальності, законності, соціальної справедливості, дотримання ділового етикету.

Студент має право звертатися до викладача за додатковим поясненням матеріалу курсу чи змісту практичних завдань протягом робочого часу під час консультацій.